

Тоб

Тіба. урешт.

Ч. 105. ВИДАНЕ РУСКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА.

Віра Лебедів.

(Констатина Малішук) 1839
7.

М А М Ї.

НАРИСИ ІЗ НАШОЇ ДОМАШНЬОЇ ПЕДАГОГІЇ.

У ЛЬВОВІ, ~~1839~~

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

8(c)У. 1917-4

50K.

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И 56 426

4-30 135

187/15.7.1944
637/105

Совині діти.

Місто мотга.

Сова раз яструба стрітила,
Низький поклін ему зложила
І чемно стала розмовляти:
— Куди лігав? яке чувати? —
Посестрі яструб відказав:
„За добичею в ліс лігав,
Найшов писклята у гнізді
І на сніданок ковтув всі“.
Сова з жаху аж побілїла,
За серце хопилась, зомлїла.
— Чи не поїв — на силу каже —
Моїх дітей ти, лютий враже? —
„Які-ж твої на вид були? —
— Ой таж красавці всі они:
Масьонькі оченька, клювки,
На пречуд гарні головки,
Минить ся піре мов дуга,
Цуд, чари, розум, красота! —
„Е ні! вгамуй свій, сестро, гнів!
Інакші ті, що я їх зїв.
Проти твоїх потвори чисті,
Великі очи витріщисті,
Мов гачки клюви коцюрбаті,

Ціліські крила сорокати,
 Та і на розум знать дурні,
 Самі полїзли в рот менї. —
 Сова лиш зойкла мов підтята.
 — Ах! се мої були пташата!

При записї.

Відчинили ся двері, і до шкільної комнати вїйшла жінка, ведучи біляву, моторну дївчинку за руку.

— Слава Ісусу Христу!

— На віки слава — відказує учителька — що скажете, Петрихо? А! привели Оленку до запису! Що-ж ти, Оленко, будеш вчити ся?

— Йди, цьомай паню в ручку! — попихає мати малу до стола. Олена сповняє приказ, а ясні, розумні оченята бігають по стїнах, вкрашених образками.

— А карточку з візванєм принесли?

— Осьдечки є, та я би, прошу ласки панї, просила звільнити ще на сей рік Оленку зі школи, — одним душком виголосила Петриха і собі посунула до руки учительки.

— Звільнити? а за чого? кілько-ж їй лїт?

— На Матки пішло на семей рік.

— То саме добрі лїта, та і дївчинна велика і здорова. Правда, Оленко, що будеш вчити ся і пильно ходити до школи?

— Є, та оно велике, але хирне як уклїя. Недавнечки заслабло, вибачайте, на черево так, що цуд! ледви вратували. Де то ще до школи єму ходити! А ми, прошу панї, аж під лїсом сидимо, то як вам в зимі снїг засипле, то сьвіта Божого не видно.

— Но, в зимі, як дуже зимно і метелиця, то лишите дитину дома, але тепер, поки гарно і тепло, може ходити.

— Де їй, прошу ласки панї, ходити! Коло нас, казати вам, така нужда, що чуд! Та то нї вбрати ся не буде в що, нї книжки купити — біда, казати вам, тай тільки!

— Книжку дістане зі школи, а вже табличка і писальце не багато коштує, стане вас на таке.

— Та кого тут, прошу ласки панї, будете учити? Оно вам, вибачайте, таки зовсім дурне. З малечку слабувала на голову так, що чуд! ще й тепер має струпи по голові; словечка розумного не скаже, хоч вбий єї, таке вже вдало ся нужденне.

З шкільного городця почув ся веселий сьміх Оленки, що успіла викрасти ся через відчинені двері і найшла тамки товарьшку забави.

Учителька всьміхнула ся нишком.

А жінка немов добачила сей усьміх, ще живійше торочила дальше:

— А полохливе таке! оно вам не перейде попри пса, а то сполотніє на місци. Ось недавнечки аж кликали ми Марка зливати віск, так була ксьондзового пса напудила ся. А як почувла, що має йти в школу, то дві ночі крізь сон кричала, бо казав їй Олекса Сеньків, що професор, вибачайте, любить бити.

— Оленко! — кличе учителька крізь вікно — а ходи сюди до нас!

— Е! та на ню таки добре треба гукнути — каже Петриха. Щось таке з голови пішло їй в уха і в очи, цїлком оглухла дитина і на сонце не подивить ся. І де то глухому вчити ся! десять раз кажи, поки второпає. Вже то, що правда, всі діти вдали ся мені нївроку гей оріхи, — а отсе якось нї до Бога, як кажуть, нї до людей. З малечку таке. Таки просити буду ласки паньскої дитину мені на сей рік конче звільнити. Я вже вам за те

віддячу, коби мені в поли обробити ся... А ви відпишіть, бо то і слабе і дурне ще...

— І сліпе і глухе — докінчила учителька. А я вам таки, жінко, дитини не звільню, бо на се нема в мене права, та й бачу, що дівчина як-раз до школи і велика і здорова.

— Ой, паннунцю ласкаві! бодай мої вороги такі здорові були, як той хробак! Та я сама би раднїйша, але видвть Господь, не можу. То ви таки не хочете мені звільнити Оленки?

— Не можу, жінко.

— От раз біда тай нещїстє! хйба піти мені до єгомостя просити; як кажете, панї?

— Ідїть здорові, але і єгомость вам не звільнять.

— Ходь, Оленцю, цьомай паню в ручку! Слава Ісусу Христу!

— На віки Богу слава.

Петриха виходить з малою. Оленка жваво розказує по дорозі, що бачила в шкільнім городци і допитує ся, коли вже дістане книжку і піде до школи.

Брись! Брись! — кличе на великого чорного псєска, що розложив ся при воротах.

Брись встає повагом і підходить до дівчинки. Она зиймає кусок хлїба зза пазухи і сьміючись пхає єго поміж білі, острі зуби пса. Відтак, закинувши рученята на кудлату шию, тягне єго весело зі собою. Великі сліпи страшного звїрюки глядять сердешно на Оленку, а єї ясні оченята сьміють ся і собі до товариша, до неба синього, до щєбету птїчок, до червоних маків, — ясні, великі очі... дурної дитини.

У церкві.

Служба ще не начала ся. Настя саме добре трапила. Вдарила поклін перед намістними образами, поцілувала хрест на тетраподї, підсадила до цілованя свою малу Марусю, відтак : Слава Ісусу Христу! в право і знов в ліво, — поправила хустку на голові і станула в кутку при бічнім вітари. Марусю посадила на ступенях, а сама, припавши навколїшки, взяла молити ся. Маруся за той час розирала ся по церкві і догризала грушку, яку ткнула їй мати у руку. Зїла одну, а витерши палці в спідничину, закликала на голос :

— Дай ще!

Настя мерщій простягла дитинї овоч, а погладивши по голові, сказала : Цить! у Бозї не можна кричати. Ось диви! ксьондз стає правити.

Начала ся Служба. Настя то молила ся, то співала з людьми, а Маруся тимчасом вепїла зїсти пять пирогів, що принесла їх мати завязаних у хустинї. Відтак стала на голос мазати ся, і мати мусїла з нею вийти на проповідь під церков. Постелила їй хустину на землю і посадила побіч себе.

— Се ваша Маруся? нївроку яка вже велика — заговорила стара Федиха, котра і собі сїла на піддашу.

— Дзенковаць за добре слово, найперше божа, відтак моя, — всьміхнула ся вдоволена мати і поправила суконку на Маруси.

— А кілько саме буде їй літ?

— На четвертий пішло, але мудре таке і старого завстидає. Вже що правда, не грїх казати, всі мої діти вдали ся менї, Господу небесному дякувати, — але отсе за всіх.

— У бабу небіжку вдала ся либонь, у бабу, — раз розумна була жінка і закласти бувало ніхто так не потрапить, як покійниця — царство їй небесне!

— А що гадаєте, отся дрібота не умів? Та то ще три роки не мала, а як всердить ся бувало, затисне кулачки до мене, чи до кого, тай шлягує, або псякров, або холера, аж кладемо ся вам всі у хаті зі сьміху.

— Адіть! та то вже який кому Бог талан дасть з малечку...

— А як пішла вам раз з Дмитрунем у поле, то такі співанки від пастухів переймила, чуд! Де то в таким малім тільки розуму бере ся, гей у старого.

— Від Бога усе, любі, від Бога.

— А хитре непричком! Якось кажу до чоловіка: „Нема соли в хаті“, — а він ніби жартує: Та йди, укради! А оно вам хороба зачуло, полїзло до сусїди і бере відти топку. Сьміх вам було! Дещо видить в чужій хаті, тащить до дому.

— Дбає, дбає — газдинька буде! — хвалить стара Федиха. Коби вам здорова ховала ся.

— Дасть Біг, буде. Дивіть, яке то набите, не даром купала єї з малечку у ліщині. Де ми сидимо! знаєте — а оно вам само в зимі піде до баби, ніби до чоловіка мами. Ще мені і не хорувала, як то десь иньші діти, і струпи вибачайте, на тілі і на черево — оно вам чисте як оріх.

— А хто тобі, Маринцуню, справив таку красну кеню? — питає Федиха.

— Баба.

— Е, та ми єї вбираємо, бо то я — бачите — не люблю, щоби мое як другі людські діти ходило босе і голе. Слава Богу, стати нас дитину одягнути. А от Каська Кернична цілий рік і в буддень і в неділю все ту саму запасчину

і кацабайку виходжує. В мене ні! в мене мусить бути дитина і вимита і вичісана і убрана, гей лялька. Вже що казати, і сама замолоду була двштифрентна і діти на таке валомлюю.

У церкві заспівали, проповідь скінчила ся. Федиха і Настя встали, перехрестили ся і увійшли в середину, а мала Маруся, витерши руки з пирогів у нову сукенчину, полїзла за той час у ксьондзів горох — мудра, двштифрентна дитина.

Покарана.

Дівчатка четвертої класи вже розійшли ся, але учителька остала ще з одною ученицею в комнаті. Не встигла і поскладати в своїм століку як слїд, коли се впала до класи товста жидівка, мати саме покараної. І не здоровлячись, заговорила сердитим голосом, протягаючи кожде слово з жидівска :

— Ну, і панї нинї знову зіставили мою Рифку за кару. Не знаю, що се значить, що моя дитина у панї все найгірша.

— Найгірша, не найгірша — але як не навчить ся, мушу єї якось покарати.

Гаст ти нішт гелернт, Рифце? Не навчила ся? она дома нічо не робить, тільки вчить ся — від рана до вечери тільки єї, що сидить над книжкою, як той рабін, і їсти не хоче. Она ще нинї нічого не їла, голодна побігла до школи, бо бояла ся спізнить. Она так трясє ся над тою наукою, аж хоробу сердца дістала. Доктор казав, що єї музї за малий на ту школу.

Прецінь другі діти того самого учать ся та славити Бога на серце не хорують, — а ваша Рифка така велика і здорова.

— Я знаю, що другі діти! що мені другі діти! я знаю, що она учить ся до півночи, а пані все з неї неkontентні, а пані то таки хочуть єї гет замучити тою наукою. Не можна дітній мучити, я можу скаржити до суду.

— Алеж, ласкава пані, ніхто їх і не гадає мучити, та бо ваша Рифка навіть добре читати не вміє.

— Читати? я єї не посилаю до школи, щоби она вчила ся читати.

— А по що-ж?

— По що? Щоби штроф не заплатити тай щоби вміла підписати ся — буде з неї. Або їй треба школи? она в мене мала би дома роботу і в склені — ой, ой, чому ні!

— Але і ваш жидівський професор релігії казав, що она і в него не вчить ся і пустує...

— Жидівський професор? що він має казати? він сам нічого не знає, моя Рифка більше від него знає. Який він Жид? він не Жид, він їсть трэфне, як єму вчити? На що дівчині знати з релігії? У паньства католицького може треба, у нас дівчині не треба знати з релігії.

— Треба, чи не треба, — се не моя річ, такий шкільний припис, і в школі мусять дівчина і сего вчити ся.

— Я знаю, пані не винні, — пані сами тратять своє здоровле з отсими бахурами. Я маю шість дітній, а не знаю, де моя голова, а пані ціле стадо. Я знаю, пані самі вже голодні і хочуть іти до дому, а через мою Рифку мусять сидіти тутечки. Най пані ідуть здорові до дому, она варта, щоби пані через ню так довго сиділи? Я вже єї сама дома покараю, она вже завтра всьо буде вміти, но... вже пані будуть контентні.

Жидівка переходить в підлестний, солодкий тон бесіди: Мої любі пані! ви не мали ще власних дітній, то не знаєте, як то болить серце матери за єї дитину. Як будете

мати свої, то побачите — дай вам Боже щасливо дочекати. А моя Рифка — таки не жартую — она таки не має здоровля до науки. Она нічого не їсть, аж ту булку, що пришлю їй о десятій — тільки усього... а потому цяцку росолу і мяса ось тицьки і вже аж знов до завтра, — де ту сила возьме ся до науки?

Рифка за дозволом учительки починає збирати ся до дому — велике, дуже дівча.

Рифці! гай кіс ді пріц ін ді ганд! — наминає мати доню, звертаючи ся сама до виходу.

— Дзенкую вам, пані! дай вам Боже щістя! — працює ся з учителькою.

Рифка з повною торбою книжок підходить до руки свої пані, відтак подає ся за матерню — бідне, замучене наукою дівча...

Є ї с и н.

Пані деканова сама приїхала до міста відвідати свого Миколця на станції. У неї дома ще двоє меньших, та отсей єї первенець, найлюбійша дитина. Она сама молода ще, гарна, елегантна жінка. Заїхала перед дім пані Ленцкої, у котрої жив єї хлопець, і легкою гнучкою ходою увійшла до комнати.

— Миколка дома? — поспитала, здоровлячи газдиню. — Дома, сейчас єго покличу — відповіла пані Ленцка трохи збентежено.

По часови відчинили ся двері від другої комнати і увійшов він, гімназияст з двома срібними пасками. На повнім лиці слідні недавні ще слези. Пані деканова віжно пригорнула сина до груди, а вдивляючи ся в него, поспитала нишком: Ти плакав?

Хлопець спустив в низ очи — за него відповіла пані Ленцка: Щось там негарно пішла нині лекція з паном інструктором, тай Микола поведив ся при тім зухвало і вдарив в лице Богданка Вільського. За те заборонив єму інструктор вийти вечером на прохід...

Пані деканова весь час гладила ніжно ясне волося сина, немов спочуваючи з єго нещастєм, відтак процїдила, згїрдливо видувши губи:

— Менї здає ся, що той пан інструктор трохи заострий для Миколи, — коли приїду, все якісь карі і історії. Хлопець не звик до сєго.

Пані Ленцка брала ся боронити інструктора, але деканова перебила їй: Чи є ще той пан дома? хотїла-би я з ним розмовити ся.

Пані Ленцка вийшла, а по хвили впровадила до комнати стрункого, хирлявого хлопця, ученика VIII. класу. Єго марне, блїде обличє свїдчило, що доля не сипала єму цвїти під ноги, що не пестили єго часто такі кохані руки, які пересували ся тепер по густій чупринї розпещеного дїтвака.

Вклонив ся неспорочно пані декановій, котра змірила єго від стїп до голови, а коли усїв, почала, вимовляючи кождїське слівце напів жартом, напів байдужно:

— Щось там мій Микола негарно справляв ся нині, правда?

— Так, пані добродїйко — відповів живо інструктор — і з прикростию мушу пожалувати ся на него, бо то і не вчить ся як слїд і неслухняний і поводить ся нечемно.

Пані деканова порушила ся нетерпеливо на софі. Нечемно поводить ся? спитала немов дїткнена в найслабшу сторону, — сему справді і вірити ся не хоче, щоби

мій син не знав поводити ся. Миколою? — з нїжним закидом звернула ся в сторону сина.

— Так, і саме нинї дав сего доказ — говорив дальше інструктор — вдаривши в лице малого Богданка. За кару не позволив я ему піти на прохід.

Настала хвиля мовчанки.

Перша перервала її панї деканова. — Но, але сего дня — почала, прибираючи легко благаючий тон — сего дня за для мене позвольте ему вийти зі мною на місто, а сподїю ся, що на будуче не дасть вам Микола причини до гнїву і караня.

Блїде лице інструктора легко спаленїло, а крізь губи промайнув ледви замїтний, глумливий усьміх. — Лекції ще Микола на завтра не вмїє і задачї не написав, відозвав ся несьміло.. — Ах! ще вичить ся вечером, а то я прецїнь до него приїхала і бачити его не буду. Нї! вже таки нинї мусите менї его пустити, — просила, панї деканова, глядячи не то згїрдно, не то кокетливо на синового учителя.

— Ваша воля, панї добродїйко! — промовив інструктор, встав, поклонив ся і вийшов.

Панї Ленцка саме накрила до стола і попросила паню деканову до підвечїрку.

— Побїдили ми, Миколою! — сказала до сина вдоволена мама — а то хотїли мого любчика замкнути. Бідна дитина!

— Що за один сей інструктор? — спитала трохи згодом.

— Іван Братищук, син селянина з Витковець.

— Пізнати по манєрах, що хлопека дитина — почала панї деканова, не зважаючи на присутність Миколця, — в лїпших товариствах не обертав ся видко нїколи.

Тїнь негодованя промайнула по поважнім обличю панї Ленцкої.

— На товариства нема в него часу, промовила живо, він удержує ся від наймолодших лїт сам в школах, а тепер ще й братови помагає з лекцій. Найспосібнійший ученик в класї, професори не можуть его нахвалити ся, — а що вже з роду несьміливий, не его вина. Добрі манєри не становлять чейже вартости людини.

— Се правда — відозвала ся панї деканова гей-би вражена — але признаєте, панї, що добре уложене хлопцеви такой дуже потрібне. Я кладу на се велику вагу і хотїла би, щоби мій Микольо мав в своїм найближшійм окруженю і під тим зглядом взорець. В школї чейже доброго уложєня не набере, там тепер приймають щораз більше хлопських дїтий і з усякої другої низшої верстви...

— Школа має на ціли виховувати і учити, а вже уложєне само з себе прийде яко наслідок доброго вихованя — сказала панї Ленцка, коли кінчили підвечірок.

Панї деканова подякувала, причесала волосє перед зеркалом, натягнула яєні, нові рукавички, поправила ковнїрець і одїж Миколї і, вдоволеня з елеґантного сина, стала пращати ся.

— Але прошу перед девятою бути з поворотом — просила панї Ленцка — у нас о девятій вечера, та і лекції ще Миколка не вивчив.

— Добре, добре! вернемо в сам час, — кликнула панї деканова, вскакуючи легким кроком до повозки і роблячи побіч себе місце синові.

— Куди найперше поїдемо? — спитала.

— По містї трохи, мамусю! — просив Микола, котрого лице яєніло радостню, а гордий погляд падав з гори на прохожих знакомих і товаришів.

— Добре, любчику! Відтак маю ще деякі орудки поробити — ах! і мушу тобі нові рукавички справити. — Бій

ся Бога, як се ти не встидавш ся в таких брудних показати ся на улиці!

— А до цукорні підемо, мамусю? нині так горячо.

— Підемо, серденько. А не треба тобі ще чого до убраня?

— Ах! мамо, Стефко Куневич має такий гарний фльоберт!

— І ти хотів-би такий сам мати? Але ні, бою ся, щобишь собі чого не зробив.

— Ні, мамусю! буду стріляти дома, як приїду на вакації, а тепер в поли нема чого бояти ся — просив Миколко, ласячесь коло мами.

Вступили до цукорні. Пані деканова казала подати морожене і тіста. Миколка мов справді рослий мущина засідає за столиком і бере навіть часопись у руки — але в сій хвили відкладає її скоренько назад. Мама глядить на него допитливо. Під вікном стануло в розмові двох панів. — Се наш професор латини, Лобода — пошепнув трохи збентежений хлопець. — Лобода.. що за назвиско, певно хлопський син — промовила пані деканова, кидаючи поглядом за вікно. То єго ти так налягав ся, який з тебе дїтвак, Миколю! — сьміє ся мама, підсуюючи хлопцеві нову порцію мороженого.

З цукорні пішли за орудками по склепах, відтак зложили ще візиту знакомим пані деканової, радникам Н., а що їй саме вибирали ся на якесь аматорське представленє, стали намавляти деканову, щоби з ними ішла. Она спершу не могла рішити ся.

— Та бо я обіцяла пані Ленцкій привести Миколку перед девятою, хіба тепер єго відведу — говорила, надумуючись.

Але хлопець зробив на се таку невдоволену міну, тай пан радник вставив ся за ним: — Возьмім і Ми-

колку, представлене скінчить ся борзо, впрочім по першій штуці можемо вийти — а вже вечером відвеземо Миколу і перепросимо паню Ленцку. — Про невивчену лекцію мама очевидно не згадала. — Предложенє прийнято, і всі пішли до театру. Однакож по першім представленю зібрала охота і на друге і вже було по десятій, коли панї деканова вертала з Миколкою. Трохи їй було нїяково, що не додержала слова, а ту ще й Микола жалив ся на біль голови. — Коби хоч не захорував мені, журила ся мама; мушу попросити панї Ленцкої, щоби задержала єго завтра дома, або післала по лікаря.

Відвезши хлопця і оправдавши перед газдинею, поїхала панї деканова таки в ночи до дому. Микола не хотїв їсти вечері і удав ся мерщій до своєї комнати. Товариші вже спали, тільки молодий інструктор сидїв при столї над книжкою. Сьвітло лампи падало на єго марне лице і відкривало глибокі темні смуги, що ломали ся різкою чертою від очних кутів. Такі смуги бувають у людей котрих судьба поставила на боєвій стійці в темних низинах і казала видивлювати очі і напружати думку в погони за сьвітлом вершин. Почувши Николу, підніє спровола голову від книжки і промовив стиха: — Може бись тепер переписав задачу, а завтра встанеш рано і вивчиш лекцію...

— Не хоче ся мені тепер писати, голова болять — відбуркнув гнївно, роздягаючись до спаня, елегантний синок аристократичної мами...

В зелїзници.

Пронїс ся довгий свист льокомотиви, і потяг пристанув на одній з меньших стацій. До передїлу третьої класи всїдає молода ще жінка з двоїма дїтьми. Дівчинці

літ з десять, хлопчикови вісім. Она — гарна блондиночка з великими темними очима, котрі кидають иноді якісь довгі, горячі, не діточі погляди. Такими очима обмотують кокетки свою жертву. На ній вельянтна рожева суконка глибоко витята, відкриває білу шийку і повні, гарно уточені рученята. Її братчик в моряцкім костюмі подобає зовсім на свою маму чорними очима і темним буйним волосєм.

Крім них в передїлі ще одна висока, симпатична панї, дві старші жінки і молода марна, блїда, негарна панночка, либонь донька одної з них. Читає весь час книжку. Нова пасажерка розміщує свої клуночки на поличках, відтак садовить дїтий.

Молода панночка робить їм чемно місце при вікні, а поважна старушка гладить залюбки довге, ясне волосєчко дївчинки. „Яке чудове! справжнє золото“ — викликає з одушевленєм. „Мама усміхом дякує за комплімент. — Се у нас родинне, каже, поправляючи і свої пишні коси. Зоню! — звертає ся до донечки — не опирай ся так обома ручками, се неприлично. А ти Мілош — стій просто, не горб ся! Стривай, поправлю тобі ковнірець...

— Гарні маєте дїти, панї, — хвалить бесїдлива старушка — син в вас вдав ся, а доня либонь в тата. А рученьки в неї як уточені, білесенькі; дивно, що не опалила ся доси на сонци, бо панї певно зі села їдуть? — Так, від бабунї з вакацій вертаємо. Але там на селї я не позволяла їй так з голими рученятами бігати по сонци, — долерва вечером виходила Зоня на прохід, в день бавила ся в комнатї або в тїнистій бесїдцї в садку. Крім того мила ся щоденно в молоці або сирватцї, щоби тіло ніжним стало.

Алеж бо то здорово для дїтий бігати по сонци на сьвіжім воздусї, — вмїшала ся в розмову висока панї.

— Здорово? може бути. Мілошеви я позваляла цілий день уганяти по селі; хлопцєви опалєне не шкодить, а дївчинї пеує се краску лиця і черти грубїють. Краса-ж прецїнь се скарб панночки, нею найлекше добути мужа — говорить нїбѣ жартом порожна мама. Я навіть не казала щїпати Зонї на руці, все-ж то як стане ходити по вечерках, пеувати-ме декольтє...

— А не бояли ся ви, панї, наразити єї на страшну віспу? — питає одна з пань.

— О! она щїплєна, але під колїном — на руці се не гарно виглядає. — А моя Зоня вже ходить по вечерках зі мною. Сєго року справляли у нас в зимї на Николая „дїточу забаву“, то всї казали, що Зоня королева поміж дївчатками. Панове засипали єї цукорками і цвїтами. А танцювала без упину, — хлопці з рук собі передавали..

Зоня відвертає ся від вікна і кидає на присутних спїд довгих вїй напів гордий, напів кокетний погляд, випрямивши свою струнку хоч дрібну фігурку.

— Се не добре так вчасно вводити дїти в сьвіт, завважала висока панї, — за скоро починають жити, а відтак жде їх нудьга і знеохочєне.

— Я знов думаю, — живо запротестувала мама Зонї, що се осьмілює дїти обертати ся в товариствах. О! я мої дїти всюди беру зі собою і на вечерки і до театру...

— Ми виступали в театрі в живім образї, — відзиває ся Зоня.

— Так, так, раз треба було в якїйсѣ штуці дїтий на сцену, і я дала свої. Она поводила ся як справжна акторка!

— Хибаж то менї першина! — згїрдливо кинула Зоня, видувши рожеві губки. Ми з Мілошем і дома граємо все театри, а Мілош вмїє на память цілий вальс з „Гаспароне.“

Він має товариша, сина одного актора, і сей бере єго даром на кожде представленє.

— А панї дїти ходять до школи? — питає старушка. Мама гарних дїтий трохи збентежила ся. — Мілош скінчив другу — сказала — а Зонї не посилаю до школи, дома вчить ся. Ах! она за нїжна до науки, лікар казав, що дуже нервова і напруженє умислове може їй пошкодити. Як буде сильнїша, то докінчить образованя в інститутї приватнім, іменно задля французского і музики. В школах публичних сего не вчать, або дуже мало — а она така музикальна. Повірите, паньство? Кілька разів всего показала їй учителька ноти, а она вже відіграє сама собі на фортепяні і відьспіває кожду пісоньку, яку де зачує. Учителька пророчить їй великий талан і поводженє..

— Може буде колись з неї артистка сценїчна à la Крушельницка.

— А знаєте, паньство — менї справдї раз циганка ворожила, що одно з моїх дїтвий стане славне в свьїті. Та се забобон, я сьміяла ся сердечно з єї віщованя, розказує мама ніби байдужно, але з єї лискучих очий видно, що слава Крушельницкої, приложена до малої Зонї, схлібляє єї материньському серцю. Ах! до сего впрочім ще далеко — докінчує — моя Зоня не потребує сама на себе працювати; стати нас, щоби їй судьбу забезпечити.

Цевно, з єї гарним личком швидко найде когось, хто єї збереже від ударів судьби — каже старенька панї, котра одушевляє ся красою Зонї.

Мовчалива досї мати хирлявої панночки мішає ся в розмову: Єй, краса не запевняє ні будучности, ні щастя. Маємо прецїнь приміри, що і найгарнїйші панночки остають незамужними. Ліпше все дати і хлїб дївчинї в руки.

Мама Зонї кривить ся на се згїрдно.

— Який хліб? учительський? моя Зоня мала би бути учителькою? хлопецьких або жидівських дітей учити? Она зі своєю артистичною душею і вифінезованим почутєм естетичним? То би її убило! — Ні, я би таки сама на се ніяким чином не дозволила. А усі ті другі заводи на почті і по урядах також не надають ся для так вихованої дівчини, як моя.

— І я так думаю, що учительський хліб за твердий для дівчат — але прецінь тепер для них приступні їмназві і університети — ті дають висше образованє. Ось моя Галя скінчила тепер четверту їмназияльну і задумує вступити на медвцину.

Усі в передїлі звернули цікаві очі на молоду студентку.

— Чи панї мають замйованє в лічництві? — питає дівчини висока панї. До сего потреба і дуже багато знаня і великого пожертвованя і сильного здоровля. Се прегарний завід, але треба єму віддати ся усею душею. Панї вже тепер, бачу, мусять багато працювати, навіть вакації не закресли личка румянцем.

За панночку відповідає єї мама:

— О так, она і на вакациях не розставала ся з грекою і латиною, годї було єї від книжки відорвати. А в році шкільнім то цілими ночами учила ся, аж блїдницю дістала.

— І панї на се pozwalляють, щоби дівча так тратило сили і здоровлє?

— Моя панї! у мене діти мусять вчити ся. Син сего року робить матуру і такої першій в клясї. Я не pozwalляю, як другі мами дітям якнебудь переходити кляс, — у мене сьвідоцтво перша річ; що без того значить людина в сьвітї? Відпочивати буде, як дібе ся вже становища.

— Гарно вчити ся — каже висока панї — але не з такою втратою сил фізичних, бо заки паннна доня добре ся становища лікарки, то саме найкращі літа молодости підорвуть її сили, а раз втрачених замолоду ніякві відпочинки відтак не поверне. Впрочім о відпочинку мови ще тоді бути не може, таж власне з осягненєм становища починає ся доперва властива праця людини яко члена суспільности. Але у нас входять звичайно молоді люди в те житє з усякого рода дипломатами і іспитами, а з цілковитим незнанєм життя реального — а в наслідок надмірного напруженя духового і страчені для дальшого життя. Сила енергії їх ума зломана, соки животні вичерпані... они понад обовязкову працю в рамках свого уряду нічого суспільности не дають — они люди скінчені — але вже і заціпенілі трупи...

Між панями настала по сих словах якась поважна мовчанка. Перша перебила її мати будучої медичнерки :

— А прецінь всі мущини вчать ся у нас такі довгі роки, а в Англії і Америці і жінки заняли вже становища в ріжних заводах. Одна лікарка в Нью Йорку має річного доходу щось аж 50.000 доларів.

— 50.000! скрикнули всі панї — а мама Зонї в потай душі порішила, що справді такою лікаркою могла би стати її доня, наколи омине її слава Крушельницької.

Висока панї вельміхав ся нишком. — В Англії і Америці — каже — внакше підготовляють молодїж до життя, — там здоровїша система вихованя домашнього і шкільного, чим у нас. — тим то там люди зрілі внакші. У нас такі відносини настануть аж тоді, як змінимо систему, а для дівчат поставимо поважнїйшу ціль в вихованю чим та, котрою доси керуємо ся.

— Як се розумієте, панї? — питає поважна старушка. — А так: щоби духово приспособити дівчину на розумву

і діяльну робітницю в суспільности, а фізично на здорову матір дїтий, наколи нею присудять їй судьба зістати...

Мама Зоні і блїдої панночки переглянули ся по собі значучо. Але висока пані не бачить сего, она потонула в своїх мріях. Згадали ся їй послїдні жіночі збори, на котрих одна з учасниць ставила Летицію Раполіно за взір сильної духом, здорової жінки. Летиция, енергічна Корсиканка, мати великого Наполвона! — Та ось з померклої старини висуває ся перед єї душу ще яркїйшим взором друга стать: поважна Римлянка, Корнелїя. Се приковує єї думку — велика мати Тиберія і Кая Гракха, трибунів гнобленого народа!...

Потяг наближав ся вже до стації, де всі висїдали. Пані ладять поволи свої клуночки. Мама гарних дїтий виймає з торбинки гребінчик, причісує себе і малих, відтак пудром витирає личко Зони. — Се, щоби не потила ся! — оправдує ся перед високою панею, котра з усміхом глядить на неї. Будуча медичнерка натягає недбало рукавички і в паски звязує читану книжку.

Потяг стає. Кондуктори отвиряють вози. Послугачі векакують до передїлів. Пані виходять. За Мілошем ступає мала Зоня і елеґантним рухом ручки пересплає поцілуй знакомим на двірці — сьвітове, артистичне дївча. Послїдна сходить блїда панночка — будуча слава медичнерка...

С у с і д њ и.

Лїтний вечер. Два городці, що дїлять їх лиш низькі штахети, розносять далеко воздухом пишну воню своїх чудових рож, резеди і барвистих гвоздиків. Під широким каштаном на мураві грають ся дїти двох сусїдуючих родин: два бїльші хлопці і три дївчатка. Їх мами присїли в бесїдці і балакають дружно зі собою.

— Чудовий нічний вечір — каже пані Меткович — наші діти не дадуться загнати сьогодні на спочинок, розгулялися на добре.

— Тільки їх, що заживуть в молодості — поблажливим тоном промовила пані Слоцка. А то в день висидяться в тій школі п'ять годин, а відтак ще лекції дома. Моя Іра вчиться французького і музики. — Ах! коби вже борше вакації, відпочнуть трохи малі.

— О! мої таки доживають їх нетерпеливо.

— Чи ввіжджаєте де з дітьми?

Братова хоче забрати моїх хлопців до себе, але я не рада сему. Її діти дуже зле ведені, она не має ні троха енергії і поваги у них — роблять з нею, що хочать. Який же примір будуть мати мої тамки?! Розпустяться мені нінащо, ради собі відтак з ними не дам. А пані знають, як я остро держу своїх хлопців — у мене раз сказане слово для них сьвяте і сейчас буває виконане.

— І се добре! А то ось приміром у Гені Тёмскої справдішна анархія дома; она мусять просити кождіське з окрема, заки їй послухав. В неї діти і мішаються до розмови старших, і їсть кожде, що хоче, і читають, що попаде їм в руки, і ходять усюди. Я тому і нерадо позваляю моїм дітям з їй приставати, щоби не попеувалися.

— Гляньте, пані, які міні строїть мій Стефко... то він, пустун, вже котрогось зі своїх професорів представляє. Він майстер до того, кажу вам, я нераз ніби і гніваюся, але часом таки не годна здержати ся від сьміху. Він як актор кожного зі знакомих представить, а вже вдає ся єму короткозора пані поборцева, як на торзі з цвікером оглядає купно.

— Стефку! — кличе строго на сина — остав се! Знаєш, що не позваляю на такі удаваня.

Стефко у відповідь скривився цілий у нову позу, а вдаючи штигульканє, підходить до бесїдки. За ним іде уся громада дїтий, заливаючи ся сріберним сьміхом. Панї Меткович морщить брови і повтарає заказ, але відтак сама вдаряє в сьміх і, поплескавши Стефка ласкаво по плечах, каже: Ах! ти мій пустунчику! Говори єму, а він своє. Но, а тепер хлопці набавили ся доста, ідїть до хати і повторїть лекцію на завтра!

— Ні, мамо! — кличе Володко — ще трохи останемо на дворі — і не зважаючи на дальші прикази, вибігає у город, потягаючи за собою прочу дїтвору.

Панї Меткович трохи збентежена звертає ся до сусїдки: Ах! тим малим годї иноді оперти ся. І справді, такий чудовий нинї вечер, що самим не хоче ся йти в хату. Тут таки кажу заставити вечерю; прошу, зістаньте і ви з нами на шкляночку чаю!

Незабавки внесла слуга сьвітло до бесїдки, а по часови київ і самовар на столї. Обі сусїдки і дїти сїдають до вечері. Дїти дістають квасне молоко в тарїлках. — Ні, я такої хочу пити нинї чайок! рішучим тоном промавляє мала Ольга, витягаючи і собі ручку за чаркою.

— Не вільно! — строгим тоном зборонює мама, але Оля таки вже присунула ся до самовару і преспокійно наливає собі сама напїток.

— Ні, мамусю! молочко менї не смакує — просить ся плачливим голосом, котрому строга мама оперги ся не в силї.

Она поволеньки не чай, а попри те розказує зовсїм свобідно ріжні сплетнї, які почула від товаришок в школі. Другі дїти прикидують ще й свої замітки, і ось готова ціла історія, котра і мамам вельми подобає ся.

Тепер вже хлопці до книжки! приказує панї Меткович по вечері. Але Стефко знов протестує: Ні, мамусю!

Я принесу собі книжку і тут буду учити ся. — І не ждучи навіть на дозвіл, вибігає з городця і вертає небавки з книжкою і свіжою часописню, котру саме привіє післанець. Пані митю присувають ся до столика з лямпою і починають передовсім від хроніки. Їх живо займає справа одної скандальної історії, що лучила ся в їх місточку, а котру місцевий дневник тепер обговорює. Страшна, родинна драма витягнена безсеречно на світове форум! Одна з тих глибоких психічних трагедій, котрі родять ся десь в глибоких розколевих душах, а кінчать перед... трибуналом суду. — Сусідки знають лично інтересовані особи і починають доповняти оповісану подію...

Они так потонули в розговорі, що і не вважають, як уся дїтвора прислухує ся цікавій історії. Згодом аж отямлює ся перша пані Меткович: Ви тут? — трібує вдавати строгу — чому не ідете бавити ся на двір? Стефку! Кілько раз буду просити, щобись взяв ся за книжку. Тата лиш що не видко, — зле буде.

Діти сям разом виходять, они вже доволї чули. Їх очи порозумівають ся зі собою — они ніби то і говорять про що друге, але ушка насторошують в сторону бесідки, — а душа їх працює нишком над розвязкою деяких непонятних їм квестій: „Мама покидає діти і тікає десь далеко з чужим паном.“ Чи се можливе? В душі повстають якісь образи неясні ще, а тим страшнійші...

Значевя серед вечірної тишини споміж кущів бозу провіє ся нервовий плач дїточий — плач, що нагадував зойк душі, котра тратить нараз усі мрії. Так плачуть діти, котрим виерла мати — так плачуть люди, перед котрими роззявила ся раптовно чорна прогалина розпуки, якої не вбачили досї серед пахучих цвїтів мрій.

Обі пані схопили ся живо і кинулись у городець. Се Дуся, ваймолодша пані Слоцкої, заносила ся від плачу.

— Що тобі? — питає мама.

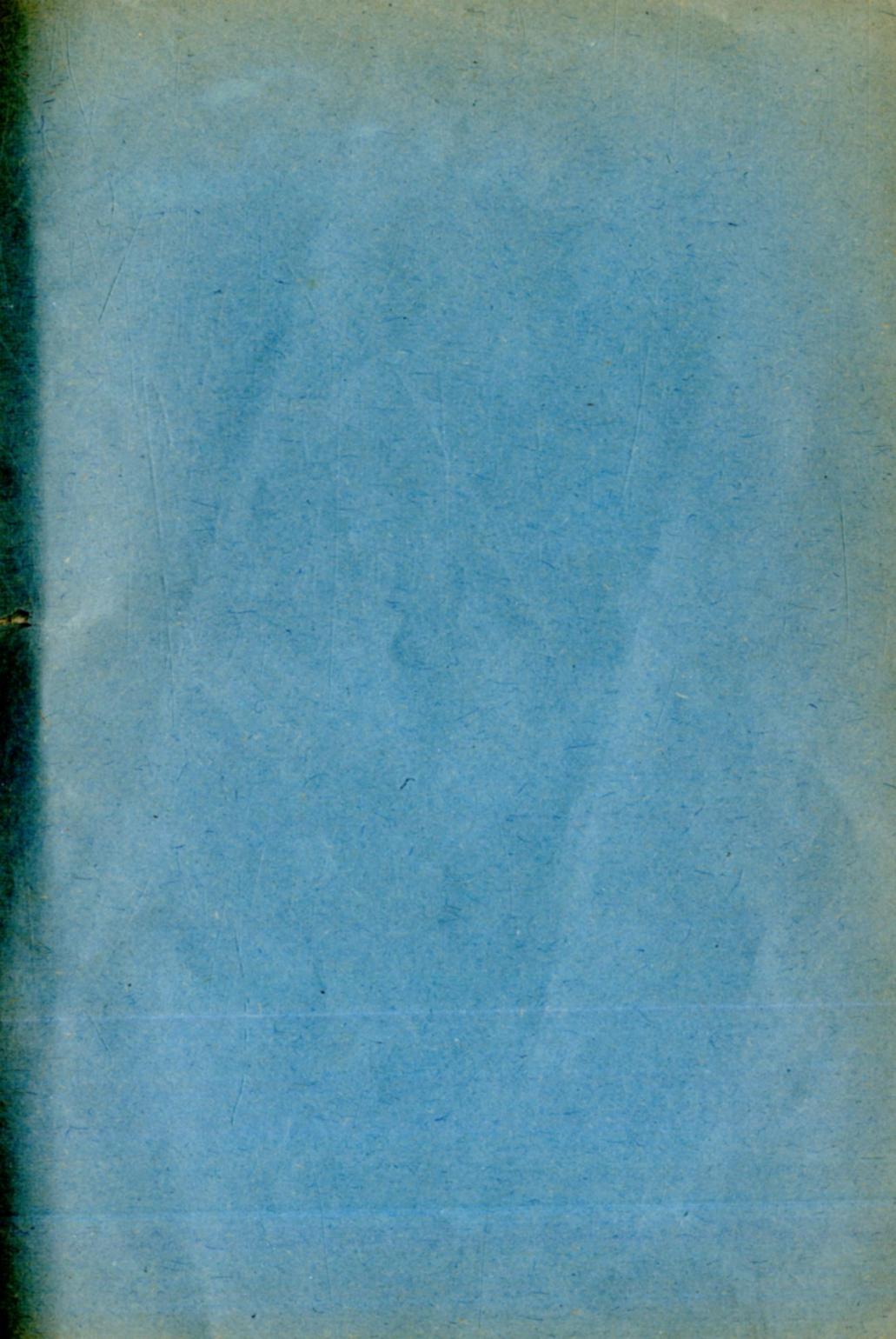
Она вириває ся від неї.

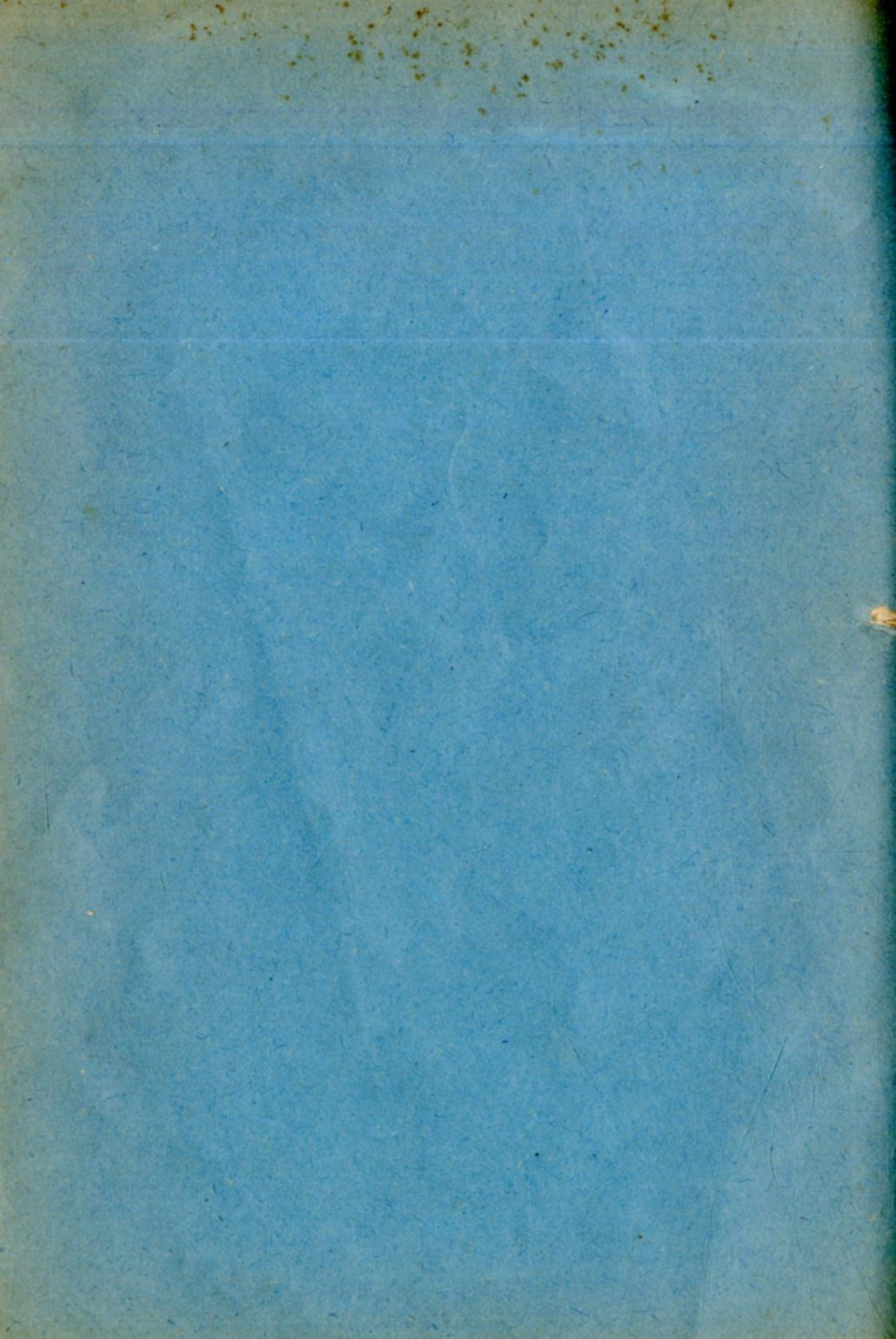
— Що тобі Дусенько? — здержує її пані Меткович.

Мала хлипає, невмовкаючи. — „Бою ся, щоби мама не отруїла тата і не втікла від нас“ ... чутно нарешті крізь тихі, болем дряжачі слова.

Легкий усміх промайнув мов тінь по лиці сусідок, але щез борзо розвіяний мовчанкою, яка настала по сих словах в кружку діточім. Ніхто з них не сьміє ся. Діточі личка понуро якомсь глядять тепер по своїх мамах, зневірені у перший раз в материнський ідеал совершенства — сумніваючі ся діточі серця...

333753

И 56.426

Віра Лебедів

МАМУ

Львів 1902